

TILSYNSRÅDET FOR KRIMINALOMSORGEN

TILSYNSRAPPORT

Romerike fengsel, Ungdomsenhet øst

12. mars 2025

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Om Tilsynsrådets mandat	3
3. Tilsynsrådets anbefalinger	4
4. Varsel om tilsyn, informasjonsinnhenting og gjennomføring av det stedlige besøket	5
5. Tilsynsrådets vurderinger	6
5.1. Innledning	6
5.2. Situasjonen i fengselet, belegg og andre forhold ved driften	6
5.2.1. Innsattpopulasjonen	6
5.2.2. Utvidelse av antall plasser og bygningsmasse	6
5.2.3. Rapportering	6
5.3. Tilbudet til de innsatte	7
5.3.1. Personalet	7
5.3.2. Sysselsettings- og aktivitetstilbud	7
5.3.3. Medvirkning	9
5.3.4. Samarbeid med andre instanser	10
5.4. Bruk av kontrolltiltak, utelukkelse og sikkerhetscelle	10
5.4.1. Utelukkelse	10
5.4.2. Sikkerhetscelle	11
5.4.3. Kroppsvisitasjoner, rusprøver og romkontroll	12
5.5. Selvdropsrisiko og selvdrap	13
5.5.1. Kartlegging og innkomstsamtaler	13
5.6. Tilbakeføring og overføring	13
5.6.1. Løslatelse, prøveløslatelse og fremstillinger	13
5.6.2. Saksbehandling og anmeldelser	14
5.7. Kontakt med omverden	15
5.7.1. Besøk og videobesøk	15
5.7.2. Ringetid	15
6. Tilbakemelding og oppfølging	16

1. Innledning

Det nye nasjonale Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er etablert fra 1. januar 2025¹. Tilsynsrådet er uavhengig i sitt arbeid og kan ikke instrueres om lovtolkning eller skjønnsutøvelse. Tilsynsrådet består av en fast ledelse på tre personer: Verna Rege Nilssen, Oddvar Thorbjørnsen Faltin og Tonje Lilaas Larsen. Den lokale forankringen er videreført gjennom Tilsynsrådets fylkesbaserte sammensetning med for tiden 65 lokale medlemmer. Sivilrettsforvaltningen har oppgaven som sekretariat for Tilsynsrådet.

Onsdag 12. mars 2025 var Tilsynsrådet på stedlig tilsyn Romerike fengsel, ungdomsenhet øst (UEØ), heretter Ungdomsenhet øst, fra kl. 09:00 til 14:00.

Følgende personer deltok under det stedlige besøket:

- Verna Rege Nilssen (leder)
- Oddvar Thorbjørnsen Faltin (1. nestleder)
- Tonje Lilaas Larsen (2. nestleder)
- Mari Gjølberg Gedde (sekretariatet)
- Elisabeth Røste (sekretariatet)

Det bemerkes at denne rapporten ikke er en full gjennomgang av hvordan innsatte ivaretas ved Ungdomsenhet øst.

2. Om Tilsynsrådets mandat

Tilsynsrådet skal føre tilsyn med at personer som er innsatt i kriminalomsorgens institusjoner, behandles i samsvar med gjeldende rett og at deres velferd ivaretas. Tilsynsrådet skal også føre tilsyn med at personer som gjennomfører varetekt eller straff utenfor institusjon, behandles i samsvar med gjeldende rett.

Tilsynsrådet kan ta opp saker av eget tiltak eller etter henvendelse fra innsatte, domfelte, siktede, botlagte, pårørende eller ansatte.

Ved hvert tilsynsbesøk i kriminalomsorgens institusjoner skal minst to medlemmer av Tilsynsrådet delta, så langt mulig én fra ledelsen. Tilsynsbesøket kan varsles på forhånd eller være uanmeldte. Domfelte og innsatte har rett til å kommunisere fortrolig med Tilsynsrådet og sekretariatet.²

Tilsynsrådet og sekretariatet har taushetsplikt etter forvaltningsloven. Taushetsplikten omfatter også forhold av betydning for sikkerheten i kriminalomsorgens institusjoner eller for gjennomføringen av straff utenfor fengsel.³

Det skal skrives en tilsynsrapport etter hvert tilsyn.⁴

¹ Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er opprettet i medhold av straffegjennomføringsloven kapittel 2 A, se Prop. 46 L (2022–2023). Tilsynsrådets ansvar og oppgaver er nærmere regulert i forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen.

² Straffegjennomføringsloven § 9 a.

³ Straffegjennomføringsloven § 9 c første ledd.

⁴ Forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen § 7.

3. Tilsynsrådets anbefalinger

Tilsynsrådet mener at Romerike fengsel, ungdomsenhet øst må sørge for at innsattes rettigheter og velferd ivaretas, uavhengig av overordnede rammebetingelser. Våre anbefalinger og punkter vi ønsker tilbakemelding på gjentas her:

Anbefaling: Øke aktivitets- og sysselsettingsgraden

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet iverksetter tiltak som kan bidra til å gjøre de unge innsatte mer motivert til å delta på skole og i andre aktivitetstilbud.
- Tilsynsrådet anbefaler at de innsatte tilbys meningsfulle aktiviteter uavhengig av om de deltar i skole eller ikke.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet tilrettelegger for et fullstendig bibliotek med et større utvalg av ulike typer bøker.

Anbefaling: Tilrettelegge for aktiviteter i vinterhalvåret

- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å sikre et bedre aktivitetstilbud gjennom hele året.

Anbefaling: Arbeide med psykisk helse

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet iverksetter tiltak for å bedre ungdommenes psykiske helse og mulighet til å snakke med andre fengselsbetjenter.

Anbefaling: Bedre tilbud om prest og imam

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet i større grad tar i bruk tilbud om prest og imam for de innsatte.

Anbefaling: Sikre ungdommens rett til medvirkning

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet sikrer de innsattes rett til medvirkning gjennom regelmessige samlinger.

Anbefaling: Redusere omfang og negative konsekvenser av utelukkelse fra fellesskap

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet arbeider for å redusere antall utelukkelse fra fellesskapet.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet rutinemessig informerer om adgangen til å benytte telefon og mulighet for å ringe advokat ved innsettelse på utelukkelsescelle.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet journalfører bruk av «time out» og løpende vurderer om «time out» i realiteten er en utelukkelse som krever vedtak.

Anbefaling: Oppdatere rutiner rundt bruk av sikkerhetscelle

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet gjennomgår rutinene rundt innsettelse og bruk av sikkerhetscelle jevnlig.

Anbefaling: Stille klokke i sikkerhetscelle

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet stiller klokken i sikkerhetscellen til rett tid.

Anbefaling: Utbedre rutiner for inntakssamtaler og oppfølging

- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å gjennomføre inntakssamtaler så fort som mulig etter at ungdommene kommer til fengselet.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet utformer inntaksskjemaene på en måte som nyttiggjør funnene i det videre arbeidet med de innsatte.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet i større grad følger opp de innsatte som ytrer bekymringer rundt sitt opphold ved Ungdomsenhet øst.

Anbefaling: Utarbeide tiltaksplan i forbindelse med forhøyet selvdropsrisiko

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet oppretter en tiltaksplan for alle innsatte med forhøyet selvdropsrisiko.

Anbefaling: Gjennomføre kartlegging før løslatelse

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet styrker arbeidet med kartlegging før løslatelse, og eventuelt utarbeider en kartlegging tilpasset ungdommene.

Anbefaling: Overføring til voksenfengsel

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet unngår overføring av barn til voksenfengsel.
- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å etablere rutiner som sikrer en skånsom overgang til voksenfengsel ved overføring av innsatte som har fylt 18 år.

Anbefaling: Sikre god kontakt med omverden

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet vurderer den innsattes kontakt med omverden mer skjønnsmessig.

4. Varsel om tilsyn, informasjonsinnhenting og gjennomføring av det stedlige besøket

Ungdomsenhet øst ble varslet om tilsynet i brev av 3. februar 2025. Det ble innhentet dokumentasjon i forkant av det stedlige besøket. Tilsynsrådets anmodning om å få tilsendt nærmere dokumentasjon ble raskt fulgt opp av fengselet.

Tilsynsbesøket ble innledet med et møte med fengselsledelsen, før ble det gjennomført en inspeksjon av bygninger og rom der de innsatte oppholder seg. Etter omvisningen og enkeltsamtalene fikk Tilsynsrådet snakke med en jurist som er ansatt i fengselet, og en barnevernskoordinator som inngår blant fengselets forvaltningssamarbeidspartnere etter importmodellen.

Inspeksjonen omfattet videre samtalerom for psykolog, skoleavdeling med flerbruksrom og klasserom, bibliotek, skolekjøkken, besøksrom og visitasjonsrom, sikkerhetscelle og utelukkelsescelle, treningsrom, musikkrom og gaming-rom.

Tilsynsrådet hadde samtaler med ansatte og innsatte i løpet av inspeksjonen.

5. Tilsynsrådets vurderinger

5.1. Innledning

Tilsynsrådets vurderinger etter tilsynet med Ungdomsenhet øst bygger i hovedsak på informasjon fra fengselsledelsen og øvrige ansatte i fengselet, egne observasjoner, tilbakemeldinger fra innsatte før, under og etter tilsynet, og mottatt dokumentasjon. Fengselsledelsen og de øvrige ansatte tok oss godt imot, var godt forberedt og bisto velvillig under gjennomføringen av det stedlige besøket.

Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barn⁵. Dette gjelder i offentlige og private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter og lovgivende organer. Tilsynsrådet legger dette til grunn ved vurderingen av gjennomføringen av straff for barn og unge ved Ungdomsenhet øst.

5.2. Situasjonen i fengselet, belegg og andre forhold ved driften

5.2.1. Innsattpopulasjonen

Ungdomsenhet øst utgjør en av tre underavdelinger ved Romerike fengsel. Ungdomsenhet øst er et fengsel for mindreårige innsatte, og er et landsdekkende tilbud for gutter og jenter i alderen 15-18 år. I perioden februar 2024 til februar 2025 har fengselet hatt totalt 26 innsatte under 18 år. Gjennomsnittsalderen er 17 år. Fengselet skal dekke både lavsikkerhet og høysikkerhet, og tar imot både varetektsinnsatte og domfelte. Fengselet opplyste at gjennomsnittlig sittedag er 75 dager. Under Tilsynsrådets stedlige besøk, hadde fengselet fem innsatte. To av disse sonet dom, og tre var varetektsinnsatte.

5.2.2. Utvidelse av antall plasser og bygningsmasse

Ungdomsenhet øst har siden mai 2024 hatt seks plasser, etter å ha oppjustert fra fire, og skal i løpet av 2026 utvide til tolv plasser. Fengselet uttrykker at utvidelsen til tolv plasser i løpet av 2026 er en krevende prosess, blant annet på grunn av utfordringer med rekruttering av ansatte. I sammenheng med at kapasiteten skal dobles, er det også planer om å endre deler av bygningsmassen. Fengselet ønsker blant annet mulighet for større differanse på sikkerhetsnivå, og uttrykker at de burde ha mindre avdelinger og flere luftegårder. De ønsker å ha fire ulike avdelinger innenfor en enhet, såkalte progresjonsavdelinger. Fengselet ønsker flere ulike bygninger for aktivitet, slik at de kan ha mulighet til å dele opp gruppen og unngå trusler og konflikter.

5.2.3. Rapportering

All statistikk og informasjon om Romerike fengsel samles i en stor rapport, som inkluderer underenhetene Ungdomsenhet øst, Ullersmo og Kroksrud. Underenhetene rapporterer særskilt på aktivitet, og det er mulig å be om enkelte tall fra ungdomsenheten. Tilsynsrådet finner det likevel krevende å sile ut informasjonen som angår Ungdomsenhet øst fra

⁵ FNs konvensjon om barnets rettigheter. Se del 1, artikkel 3 punkt 1.

rapporten fra Romerike fengsel, og ber fengselet vurdere hensiktsmessigheten av en slik felles rapportering.

5.3. Tilbudet til de innsatte

5.3.1. Personalet

Ungdomsenhet øst har et tverrfaglig team, med psykologer, lege, barnevernspedagog og skolefaglig koordinator. Legen er i fengselet fast en gang i uken, og ellers på forespørsel. Det er ansatt to psykologer ved enheten, men fengselet forklarer at det store deler av tiden har vært kun en til stede. Omtrent halvparten av stillingene har fengselsfaglig bakgrunn, mens de resterende er ansatt som miljøterapeuter. De tverrfaglige teamene skal jobbe en-til-en, og skal være tilgjengelig for alle innsatte. Fengselet skal legge opp til et møte i tverrfaglig team en gang i uka, og innrulling for nye innsatte skjer hver torsdag.

De innsatte får utdelt kontaktbetjent i fengselet. Kontaktbetjentene har blant annet ansvaret for å avtale vekking med de innsatte, med hyppige intervaller gjennom morgenen. Hver torsdag har avdelingsleder møter med kontaktbetjentene, med fokus på å fylle timeplanene til de innsatte.

Fengselet opplyser at de ønsker en bemanningssituasjon som gjør det mulig å jobbe mer en til en, men at de ikke har god nok bemanning. Ungdomsenhet øst har mulighet til å låne ansatte fra Ullersmo, men mener at dette er utfordrende fordi de innsatte da må forholde seg til nye og fremmede mennesker. Tilsynsrådet er også kjent med at bemanningssituasjonen i Ullersmo er svært krevende. På grunn av beliggenhet tar det også lengre tid for Ungdomsenhet øst å få bistand utenfra hvis det oppstår uønskede hendelser, sammenlignet med Eidsberg og Bjørgvin. Ungdomsenhet øst vurderer at en ideell drift av fengselet vil bestå av 20-30% mer bemanning enn det som i dag er normalen, for i større grad å unngå utelukkelse og for å kunne ha mulighet for mer en-til-en aktivitet og oppfølging. Fengselet vurderer selv at bruk av utelukkelse kunne vært begrenset med bedre bemanning.

5.3.2. Sysselsettings- og aktivitetstilbud

Ungdomsenhet øst rapporterer gjennom dagsplanen at gjennomsnittlig innlåsningstid er ca. 12 timer hver dag. Cellene låses opp kl. 07.45 på hverdager og låses igjen kl. 21.00. Utover dette er det tre innlåsningsperioder i løpet av dagen. I helgene låses cellene opp kl. 09.15 og låses igjen kl. 20.45, i tillegg til to innlåsningsperioder i løpet av dagen.

Romerike fengsel har et målkrav på 85% aktivitet. Ved Ungdomsenhet øst har aktivitetsprosenten vært på 27% i 3. tertial. Fengselet forklarer at årsaken til den lave aktivitetsprosenten er at ungdommene har korte opphold i varetekt, og ofte er umotiverte for skole og andre aktiviteter som tilbys. Fengselet opplyser at tilbudet er 100%, altså at alle innsatte har et aktivitetstilbud, men at de innsatte stort sett takker nei. En av fengselets største utfordringer er å klare å motivere ungdommen.

Alle innsatte ved Ungdomsenhet øst har en individuell ukeplan. Fengselet samarbeider med Jessheim videregående skole, og opplyser om at de som ikke benytter seg av skoletilbudet har oppsatt aktivitet med miljøterapeut og betjenter i form av kontaktbetjentsamtaler, psykologsamtale, matlaging, trening, fremstilling og lufting i luftegården. Fengselet understreker viktigheten av å legge opp dagen til den innsatte slik den ville vært på utsiden; stå opp til normal tid, gjøre aktiviteter på dagen, ha fellesskap på kveldstid og sove på nattetid. Et av tiltakene som fengselet har satt i gang, er felles frokost. Fengselet opplever

at de som ikke deltar på skole er vanskelig å få med på frokosten. Fengselet forklarer at disse innsatte som regel har dårlig døgnrytme, ofte på grunn av tankekjør på nattestid.

Fengselet opplyser i tertialrapporten at de i 2025 vil fokusere på å utvide skoletilbudet, samt finne relevante sysselsettingsmuligheter som er av interesse for de innsatte. Ved å tilpasse utdanningstilbud til interesser og behov, mener fengselet at de innsattes motivasjon og engasjement vil øke. Fengselet ønsker særlig å tilby flere plasser rettet mot yrkesfag. Ungdomsenhet øst har ingen verksbetjenter, og har derfor færre aktivitetstilbud enn flere andre fengsler. Fengselet opplyser at de heller ikke har egnede lokaler for å gjennomføre aktiviteter og sport innendørs. Dette gjør det vanskelig å aktivisere ungdommen på vinterstid, da mange velger bort lufting på grunn av dårlig vær og kulde. Tilsynsrådet bemerket seg også at klasserommene var lite innbydende, og at biblioteket var begrenset til en enkel bokhylle i klasserommet. Dette kan antas å ha betydning for de innsattes motivasjon til å gå på skolen.

Tilsynsrådet er bekymret for det lave aktivitetsnivået i fengselet. Barn og unge har et stort behov for meningsfylte aktiviteter, og Tilsynsrådet er bekymret for at innsatte i Ungdomsenhet øst i stor grad er passive og tilbringer mye tid på cella. Tilsynsrådet erfarer at fengselet i liten grad lykkes med å få ungdommene til å delta i skoletilbudet, og at ungdom som ikke benytter seg av skoletilbudet i liten grad mottar tilbud om alternativ aktivitet. Tilsynsrådet har forståelse for at skole og døgnrytme er viktig, men vurderer likevel at det er uheldig at ungdommene i liten grad tilbys alternative aktiviteter hvis de ikke deltar på skolen. Tilsynsrådet savner vurderinger av barnets beste ved spørsmål om hvilke aktiviteter som skal tilbys gjennom dagen.

Tilsynsrådet er også bekymret for det fengselet beskriver som «tankekjør på nattestid» hos ungdommen, og ber om en tilbakemelding på hvordan fengselet jobber for å bedre dette. Det vises til at fengselet opplyste at innsatte i liten grad benytter tilbudet om psykolog, og at fengselet oppfatter at det ofte holder med en fengselsbetjent. Samtidig erfarer Tilsynsrådet at de innsatte ikke føler seg sett og hørt, og at det ikke er alt de ønsker å snakke med de ansatte om. Innsatte uttrykker at det verste med å være i fengselet er når dørene låses på kveldstid og de blir liggende alene med tankene sine. Tilsynsrådet får inntrykk av at de innsatte føler på et behov for å ha noen å snakke med.

Tilsynsrådet opplever også at de innsatte i fengselet har et ønske om bedre tilgang til prest og imam. Tilsynsrådet får opplyst at det ikke har vært prest tilgjengelig i fengselet siden desember 2024, og at det aldri har vært en imam til stede.

Anbefaling: Øke aktivitets- og sysselsettingsgraden

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet iverksetter tiltak som kan bidra til å gjøre de unge innsatte mer motivert til å delta på skole og i andre aktivitetstilbud.
- Tilsynsrådet anbefaler at de innsatte tilbys meningsfulle aktiviteter uavhengig av om de deltar i skole eller ikke.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet tilrettelegger for et fullstendig bibliotek med et større utvalg av ulike typer bøker.

Anbefaling: Tilrettelegge for aktiviteter i vinterhalvåret

- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å sikre et bedre aktivitetstilbud gjennom hele året.

Anbefaling: Arbeide med psykisk helse

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet iverksetter tiltak som kan bedre ungdommenes psykiske helse og gi de muligheten til å snakke med andre enn fengselsbetjenter.

Anbefaling: Bedre tilbud om prest og imam

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet styrker tilbudet om prest og imam for de innsatte.

5.3.3. Medvirkning

Staten plikter å sikre at barn får gitt uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som vedrører barnet⁶. Tilsynsrådet er bekymret for at dette ikke sikres godt nok ved Ungdomsenhet øst.

Fengselet opplyser om at de tidligere hadde fellesmøter med alle ungdommene, men at dette ikke har blitt gjennomført etter korona-pandemien. Dette begrunner de med at fengselet ikke lenger anser det hensiktsmessig. De innsatte kan ifølge fengselet heller samles med vaktleder i helgene, men det er ikke satt opp noen faste møter til dette. Fengselet forteller at denne type samling kun er blitt gjennomført en gang etter at fengselet ble delt i to avdelinger. Fengselet hadde i februar et husmøte, hvor de innsatte blant annet fikk informasjon om endring i telefontiden og fjerning av PlayStation inne på cellene. Tilsynsrådet oppfatter at de innsatte oppfattet dette som informasjon om en allerede vedtatt endring, mer enn en arena for medvirkning.

Fengselet informerer om at de for tiden har en innspillprosess, hvor de er i kontakt med Oslo fengsel og Ullersmo fengsel for å lære mer om hva de tilbyr av aktiviteter for de innsatte. De innsatte ved Ungdomsenhet øst har fått anledning til å komme med forslag til hvilke aktiviteter de ønsker tilgjengelig. Fengselet forklarer at de ikke har mottatt noen ønsker fra de innsatte foreløpig, og gir uttrykk for at de mener at de innsatte har mer lyst til å sove. Tilsynsrådet fikk inntrykk av at de innsatte ønsker at fengselet tilrettelegger for flere sosiale arrangementer, som filmkvelder eller felles matlagning, samt prest og imam som nevnt over.

Anbefaling: Sikre ungdommens rett til medvirkning

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet sikrer de innsattes rett til medvirkning gjennom regelmessige samlinger.

⁶ FNs konvensjon om barnets rettigheter. Se del 1, artikkel 12

5.3.4. Samarbeid med andre instanser

Mange av de innsatte ved fengselet er under oppfølging fra barnevernstjenesten. Fengselet har kontakt med barnevernstjenesten i ungdommens hjemkommune, som blant annet skal følge opp den innsatte gjennom besøk i fengselet. Fengselet opplyser at de erfarer at graden av involvering fra barnevernstjenesten varierer fra sted til sted. Fengselet har tilgang til en barnevernskonsulent fra barnevernstjenesten som er ansatt og ivarettatt av Bufetat. Vedkommende har stedlig kontor ved enheten, og er tilgjengelig fem dager i uka. Barnevernskonsulenten følger opp barnevernstjenesten i hjemkommunen, og oppretter et samarbeid dersom det er nødvendig.

Tilsynsrådet oppfatter at det er behov for et tettere samarbeid på tvers av de ulike instansene rundt ungdommene, før og etter de har fylt 18 år. Fengselet gir uttrykk for at det kan oppleves vanskelig å få til et godt samarbeid mellom barnevernstjenesten og kriminalomsorgen, til tross for at de har få innsatte. Tilsynsrådet får opplyst at barnevernskonsulenten ikke gjennomfører kartlegging eller planlegging med ungdommen før løslatelse, men at de i stedet forsøker å bedre forholdet mellom de innsatte og barnevernstjenesten i hjemkommunen. Barnevernskonsulenten forklarer at det er anledning til å snakke med de innsatte hvis det er ønskelig, og at det er kapasitet til dette. Tilsynsrådet ønsker tydeligere informasjon fra fengselet om hvilke møtepunkter det er mellom barnevernskonsulenten og ungdommen, og hvor hyppig dette blir gjennomført. Tilsynsrådet mener det er viktig at fengselet jobber for å sikre at ungdommene har noe å gå til når de kommer ut av fengselet.

5.4. Bruk av kontrolltiltak, utelukkelse og sikkerhetscelle

5.4.1. Utelukkelse

Fengselet har en sikkerhetscelle og en utelukkelsescelle, begge plassert mellom to avdelinger. Utelukkelse kan ifølge fengselet være nødvendig ved innsettelse fordi ungdommen er ukjent for de ansatte. Fengselet omtaler de to første døgnene ved innsettelse som prekære. Fengselet informerer om at utelukkelse skjer i samråd med lege, men at det er fengselet som avgjør bruken av utelukkelse.

Utelukkelsescellen har en seng og en TV, og et toalett som er plassert bak en skillevegg. Fengselet forklarer at den innsatte har full tilgang til telefon ved innsettelse på utelukkelsescelle. De ansatte opplever at de fleste innsatte spør etter telefon selv, men at de ikke er sikre på om alle innsatte er klar over at de kan ringe selv om de er utelukket.. Tilsynsrådet anbefaler at fengselet rutinemessig informerer innsatte på utelukkelsescelle om muligheten til å benytte telefonen.

Fengselet rapporterer om 71 vedtak om hel utelukkelse og 27 vedtak om delvis utelukkelse fra fellesskap de siste 12 månedene. Tilsynsrådet vurderer at dette er et høyt antall i forhold til antall innsatte i fengselet. Fengselet opplyser at de sjeldent opplever klager på utelukkelsesvedtak. Tilsynsrådet vurderer at dette kan ha sammenheng med at de innsatte ikke rutinemessig gis informasjon om at de kan ringe advokat ved innsettelse på utelukkelsescelle. Fengselet opplyser at de de siste 12 månedene var to ungdommer som ble utelukket fra fellesskapet etter eget ønske. Tilsynsrådet vurderer at dette er bekymringsfullt, og at fengselet må jobbe særskilt for å aktivisere ungdom som av ulike årsaker gir uttrykk for at de ønsker å utelukkes.

Fengselet opplyser at de etterstreber å begrense bruken av utelukkelse ved å jobbe aktivt i miljøet, men at de fleste hendelser likevel skjer akutt. Fengselet opplyser at hendelsene som medfører utelukkelse ofte skjer i den største avdelingen med fire innsatte eller ute i

luftgården. For å redusere antall utelukkelse tror fengselet at det ville hjulpet med mindre avdelinger. Utviklingen ved fengselet de siste årene har vært negativ, og fengselet begrunner et større antall utelukkelse med en økning i konflikter mellom de innsatte, vold, trusler, hærverk og generell negativ adferd. Fengselet er preget av korte opphold, som gjør at de som soner sliter med å forholde seg til stadig nye innsatte. Fengselet opplyser at 55 % av de innsatte ved Ungdomsenhet øst kommer fra Oslo, og at de fleste kommer fra et lite ungdomsmiljø der de fleste kjenner til hverandre. Fengselet forklarer at delvis utelukkelse ofte benyttes på grunn av bygningsmessige forhold. Tilsynsrådet oppfatter at fengselet med bygningsmessige forhold sikter til at det er krevende å aktivisere ungdom i ulike grupper slik fengselet er innrettet nå. Tilsynsrådet anbefaler likevel at fengselet etterstreber å finne andre løsninger, for eksempel å dele avdelingene i forbindelse med lufting.

Ved utelukkelse skrives det hendelsesrapport. Vaktleder vurderer ved hver vakt om utelukkelsen skal opprettholdes. Ungdommen er derfor utelukket på ubestemt tid frem til vaktleder har vurdert noe annet. Den innsatte får beskjed om at jo fortere vedkommende roer seg ned, dess kortere blir utelukkelsen. Tilsynsrådet vurderer at utelukkelse er et svært inngripende tiltak overfor unge innsatte, og at forutsigbarhet kan bidra til å avhjelpe negative følger av utelukkelsen. Fengselet opplyser at de benytter seg av det de kaller «time-out», som brukes dersom en ungdom er aktivert eller aggressiv. Ved en «time-out» går den innsatte på cellen sin og er der et bestemt tidspunkt, gjerne 15-20 minutter. Cellen er ikke låst, og en vaktleder gjennomfører en samtale med ungdommen på cella. Fengselet mener at dette tiltaket gjør at de bruker mindre utelukkelse enn de ellers ville gjort. Tilsynsrådet vurderer det som positivt at fengselet etterstreber å begrense antall utelukkelse. Samtidig vurderer tilsynsrådet at en «time out» har flere likhetstrekk med en utelukkelse, men at «time out» skjer uten de rettssikkerhetsgarantier som følger med et vedtak, og uten at fengselet fører statistikk over antallet. Tilsynsrådet anbefaler at begrunnelse for bruk av «time out» føres i den enkeltes journal, og at det løpende må gjøres vurderinger av om «time out» rent faktisk er en utelukkelse som krever vedtak.

Anbefaling: Redusere omfang og negative konsekvenser av utelukkelse fra fellesskap

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet arbeider for å redusere antall utelukkelse fra fellesskapet.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet rutinemessig informerer om adgangen til å benytte telefon og mulighet for å ringe advokat ved innsettelse på utelukkelsescelle.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet journalfører bruk av «time out» og løpende vurderer om «time out» i realiteten er en utelukkelse som krever vedtak.

5.4.2. Sikkerhetscelle

Sikkerhetscellen har et vindu, en madrass og et hull i døra hvor det skyves inn mat. Det er en klokke på veggen, men denne viser ikke riktig tid. Cellen er ikke lydisolert. Fengselet opplyser at de forsøker å unngå at utelukkelsescellen og sikkerhetscellen brukes samtidig på grunn av dette.

Fengselet informerer om at sikkerhetscellen kun brukes når det er strengt nødvendig. Situasjoner hvor fengselet anser bruk av sikkerhetscelle som nødvendig er når innsatte bruker vold for å oppnå det de ønsker, eller ved akutte volds- og trusselsituasjoner.

Sikkerhetscellen brukes i de tilfellene der utelukkelsescellen ikke i tilstrekkelig grad avhjelper situasjonen.

Innsatte på sikkerhetscelle skal ha kontinuerlig tilsyn. Sikkerhetscellen er brukt fire ganger siden 2016, herunder en gang de siste 12 månedene før Tilsynsrådets besøk. Ved det siste tilfellet var varigheten 9 timer og 30 minutter. Fengselet besluttet bruk av sikkerhetscelle for å avverge alvorlig angrep eller skade på person, jf. straffegjennomføringsloven §38 første ledd bokstav a. Den innsatte hadde blitt plassert på utelukkelsescellen. Fengselet fikk ikke gjennomført tilsyn av den innsatte fordi vedkommende gjemte seg bak skilleveggen. Den innsattes truende adferd, manglende samarbeid og risiko for selvskading var fengselets begrunnelse for å ta i bruk sikkerhetscellen. Fengselet forklarer at de på grunn av lite bruk kan være rustne på rutinene rundt bruk av sikkerhetscellen. Tilsynsrådet anbefaler at de ansatte jevnlig oppdateres på dette.

Anbefaling: Oppdatere rutiner rundt bruk av sikkerhetscelle

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet gjennomgår rutinene rundt innsettelse og bruk av sikkerhetscellen jevnlig.

Anbefaling: Stille klokken i sikkerhetscellen

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet stiller klokken i sikkerhetscellen til rett tid.

5.4.3. Kroppsvisitasjoner, rusprøver og romkontroll

Ungdomsenhet øst har de siste 12 månedene ingen rapporter som omhandler kroppsvisitasjon. Fengselet opplyser om at de har en hovedregel om å undersøke på en mer skånsom måte med kroppsskanner eller metalldetektor. Dersom det gir utslag etter to forsøk, vurderer operativ førstebetjent om det skal kroppsvisiteres etter totrinnsmodellen, altså slik at den innsatte kler av seg i flere omganger. Ved bruk av sikkerhetscelle vurderes også visitering etter totrinnsmodellen. Dette ble blant annet gjort i forbindelse med bruk av sikkerhetscelle nevnt over i punkt 4.4.1. Fengselet opplyser at all visitasjon skal journalføres i kompis, men at statistikk over visitasjon av rom og effekter føres i samme post som kroppsvisitasjon. Tilsynsrådet anbefaler at kroppsvisitasjon journalføres på en måte som gjør det mulig å hente ut statistikk.

Fengselet informerer om lite bruk av urinprøver, og forklarer at de faset ut dette fra 2020. Ifølge fengselet har det ikke vært tatt spyttprøver siden 2019 eller 2020. Etter permisjoner kan ungdommen ble bedt om å avlegge utåndingsprøve. Fengselet opplyser om at det generelt er lite av denne typer prøver, og at de som regel bare tar det ved mistanke. Fengselet opplyser om at det ikke har vært noen funn av eksterne mobiltelefoner, og at det heller ikke har vært mistanke om dette inne på enheten. Ungdomsenhet øst opplever heller ingen utfordringer knyttet til rusmidler. Fengselet har ved enkelte anledninger funnet snus, tobakk og hasj, men har ingen tall på dette. Fengselet forklarer at det ikke har vært mistanke om aktiv rus i 2024, og heller ingen funn.

Fengselet gjennomfører en generell romkontroll hver dag på alle celler, hvor de ser at alt er i orden, og blant annet sjekker for hærverk. Ved cellevisitasjon gjennomfører fengselet en full gjennomgang av cellen. Cellevisitasjon gjøres sporadisk eller ved mistanke om rus, eksterne mobiltelefoner o.l.

5.5. Selvdrapsrisiko og selvdrap

5.5.1. Kartlegging og inntomstamtaler

Risikovurdering og kartlegging er et sentralt virkemiddel for å redusere selvdrapsrisiko. Inntomstamtalen er den første kartleggingen fengselet gjennomfører med den innsatte. Som en del av inntomstamtalen skal fengselet kartlegge den innsattes risiko for selvskading og selvdrap. Tilsynsrådet har mottatt informasjon om at det i noen tilfeller kan ta flere dager før det gjennomføres inntomstamtale med innsatte ved Ungdomsenhet øst. Tilsynsrådet anbefaler at dette gjennomføres samme dag som inntomst.

Tilsynsrådet vurderer at de utfylte skjemaene for inntomstamtaler inneholder lite informasjon om ungdommens situasjon. Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding fra fengselet på hvordan skjemaene kan gjøres mer nyttige for det videre arbeidet med ungdommene. I en av inntomstamtalene ytret en ungdom bekymring for hvem andre som soner ved enheten. Tilsynsrådet ønsker en tilbakemelding på hvordan de innsatte blir fulgt opp i tilfeller som dette, særlig i lys av at fengselet selv rapporterer om økt konfliktnivå mellom ungdommene.

Tilsynsrådet har fått oversendt fengselets aksjonsplan ved dødsfall, selvdrapsforsøk og selvdrap. Denne aksjonsplanen inneholder informasjon om hvem man skal varsle, hvilke tiltak som skal iverksettes, og hva som skal rapporteres og gjøres i etterarbeidet. Aksjonsplanen inneholder også et tiltakskort for den avdelingsbetjenten som oppdager situasjonen, i tillegg til vaktleders ansvar. Tilsynsrådet oppfatter at fengselet ikke har noen tiltaksplan for oppfølging av innsatte med forhøyet selvdrapsrisiko, herunder innsatte som har selvskadet eller gjennomført selvdrapsforsøk. Dette bør opprettes. Tilsynsrådet viser til at kartlegging og vurdering er et svært viktig virkemiddel ved forhøyet selvdrapsrisiko.

Anbefaling: Utbedre rutiner for inntomstamtaler og oppfølging

- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å gjennomføre inntomstamtaler så fort som mulig etter at ungdommene kommer til fengselet.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet utformer inntomstskjemaene på en måte som nyttiggjør funnene i det videre arbeidet med de innsatte.
- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet i større grad følger opp de innsatte som ytrer bekymringer rundt sitt opphold ved Ungdomsenhet øst.

Anbefaling: Utarbeide tiltaksplan i forbindelse med forhøyet selvdrapsrisiko

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet oppretter en tiltaksplan for alle innsatte med forhøyet selvdrapsrisiko.

5.6. Tilbakeføring og overføring

5.6.1. Løslatelse, prøveløslatelse og fremstillinger

Etter endt opphold ved Ungdomsenhet øst blir den innsatte enten løslatt fra varetekt, løslatt etter fullført dom, overført til videre soning i voksenfengsel etter fylte 18 år eller overført til annen soningsform.

Tilsynsrådet har fått opplyst at ingen av de siste fem som ble løslatt fra fengselet har gjennomført BRIK-kartlegging. Fengselet forklarer at grunnen til dette er at BRIK-manualen ikke er tilpasset innsatte under 18 år. I tillegg har mange av de innsatte ved fengselet sittet i varetekt, og ikke på dom. Tilsynsrådet vurderer at tilbakeføringsarbeidet er svært viktig, og anbefaler at det gjennomføres kartlegginger av de innsatte i forbindelse med løslatelse.

Dersom BRIK ikke er tilpasset ungdom, bør det tas opp med regionen eller direktoratet at det er behov for tilpasninger.

Tilsynsrådet får inntrykk av at de innsatte ønsker seg flere fremstillinger. Fremstillinger kan være en viktig del av tilbakeføringsarbeidet.

Fengselet opplyser om enkelte situasjoner der de har fått overført ungdom under 18 år fra voksenfengsel, eller overført ungdom under 18 år til voksenfengsel. Fengselet ga også uttrykk for at enkelte ungdom kan profitere på å være i voksenfengsel. Tilsynsrådet understreker at barn ikke skal sone sammen med voksne med mindre det er til barnets beste, jf. barnekonvensjonen artikkel 37 c andre punktum. Det vises til FNs barnekomités generelle kommentar nr. 24, hvor det uttales at unntaket om barnets beste må tolkes strengt, og at det som er bekvemmelig for staten ikke kan gå foran. Terskelen for plassering av barn i voksenfengsel er svært høy, og tilsynsrådet anbefaler at fengselet unngår slike overføringer.

Ved overføring til voksenfengsel etter fylte 18 år, etterstreber Ungdomsenhet øst at ungdommen følges av en ansatt den kjenner. Fengselet etterstreber at overføring skjer til et fengsel som har etablert et ungdomsteam, og at det gjennomføres en intervjuprosess mellom den innsatte og det nye fengselet. Tilsynsrådet vurderer at overgangen fra ungdomsfengsel til voksenfengsel er en krevende fase hvor ungdommen er spesiell sårbar, og at det er viktig at fengselet har gode rutiner for slike overføringer.

Anbefaling: Gjennomføre kartlegging før løslatelse

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet styrker arbeidet med kartlegging før løslatelse, og eventuelt utarbeider en kartlegging tilpasset ungdommene.

Anbefaling: Overføringer til voksenfengsel

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet unngår overføring av barn til voksenfengsel.
- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å etablere rutiner som sikrer en skånsom overgang til voksenfengsel ved overføring av innsatte som har fylt 18 år.

5.6.2. Saksbehandling og anmeldelser

Ungdomsenhet øst opplever et stort press på saksbehandling. Fengselet prioriterer søknader om straffegjennomføring ved opphold i institusjon (§12), og soning med elektronisk kontroll (EK/fotlenke).

Ungdomsenhet øst opplyser at de har mange tilfeller av skadeverk på kort tid, og at de anmelder alt skadeverk over 5000 kr. Tilsynsrådet får opplyst at det er et stort etterslep på saksbehandlingen av disse sakene før de blir anmeldt. Ettersom andre saker prioriteres, settes saker om anmeldelse og reaksjoner på vent, slik at anmeldelsene kan bli opprettet lenge etter den aktuelle hendelsen. Ungdomsenhet øst har ikke egen jurist. All saksbehandling gjøres av juristen ved Ullersmo fengsel. Fengselet vurderer at det er behov for egen jurist ved Ungdomsenhet øst.

Anmeldelsene kan medføre at ungdommene registreres med nye uoppgjorte straffesaker under soningen, og uoppgjorte saker kan være til hinder for videre soningsprogresjon. Tilsynsrådet er bekymret for at lang saksbehandlingstid medfører at anmeldelsene håndteres sent i soningsforløpet, på et tidspunkt hvor den innsatte kunne søkt seg videre til en annen soningsform. Det er uheldig dersom ungdommens mulighet for soningsprogresjon blir hindret som følge av hendelser som ligger langt tilbake i tid.

5.7. Kontakt med omverden

5.7.1. Besøk og videobesøk

Ungdomsenhet øst har tre besøksrom; to små og ett litt større. Tilsynsrådet opplever besøksrommene som grå og triste, og skulle gjerne sett at fengselet brukte mer farger. Det er noen leker tilgjengelig i ett av besøksrommene, som brukes når innsatte får besøk av yngre søsken. Ved Tilsynsrådets besøk opplyste fengselet at ingen av de innsatte har egne barn. Fengselet viser til erfaringer fra Bjørgvin fengsel om at muligheter for overnatting ikke benyttes, og har derfor ikke tilbud om overnattingsbesøk. Venner av de innsatte kan ofte bli nektet besøkstillatelse, men fengselet forteller at venner som har fylt 18 år og ikke har noe på rullebladet som regel blir godkjent for besøk.

Det ene besøksrommet er merket med «kontrollert». Rommet benyttes til kontrollerte besøk, hvor det sitter en fengselsbetjent i rommet. Besøksrommene har ingen overvåkning, annet enn i gangen på utsiden av rommene. Dersom den innsatte eller besøket må på do under besøket, må vedkommende låses ut av en betjent gjennom to dører.

Tilsynsrådet vurderer at besøksrommenes utforming og plassering bak flere låste dører er lite innbydende, og er bekymret for at dette kan bidra til å redusere ungdommens motivasjon til å ta imot besøk fra sine nærstående.

Ifølge fengselet har det vært lite etterspørsel etter videosamtaler i tiden etter covid-19. Fengselet opplyser at de tilbyr de innsatte så mye videobesøk som de ønsker, og har ingen begrensninger på dette. De understreker likevel at det vil kunne bli restriksjoner på dette dersom det blir populært eller ved høyere belegg, da alle seks på nåværende tidspunkt ikke kan ha videobesøk samtidig. I samtaler med innsatte fikk Tilsynsrådet inntrykk av at de innsatte ikke er blitt informert om at videobesøk fungerer igjen etter den nasjonale nedetiden fra desember 2024 til mars 2025. Tilsynsrådet ber fengselet om å informere de innsatte om at det er mulig å gjennomføre videosamtaler.

5.7.2. Ringetid

Tilsynsrådet har mottatt informasjon om at fengselet har redusert ringetiden til familie fra ubegrenset ringetid, til 20 minutter om dagen. Fengselet begrunner innskrenkningen med mistanke om at en enkelt innsatt misbrakte telefonsamtaler til familien til andre formål. Tilsynsrådet vurderer at reduksjonen fra ubegrenset ringetid til 20 minutter daglig er en svært stor endring, og ber fengselet vurdere om behovet for kontroll med hvem den aktuelle innsatte snakker med kan løses på andre måter, eventuelt om ringetiden kan fastsettes til et begrenset, men større omfang. EMK artikkel 8 pålegger staten en plikt til å sikre den innsattes rett til familieliv. Begrensninger i kommunikasjonen med familie og nærstående krever en særskilt begrunnelse. Tilsynsrådet vurderer at ungdom i fengsel er i en kritisk fase med et særskilt behov for å kunne kommunisere med sine nærmeste. Tilgangen til telefon bør ses i sammenheng med hvilken kontakt den innsatte har med sine nærstående ellers, herunder ved besøk og videosamtaler.

Anbefaling: Sikre god kontakt med omverden

- Tilsynsrådet anbefaler at fengselet vurderer den innsattes kontakt med omverden mer skjønnsmessig.

6. Tilbakemelding og oppfølging

Ungdomsenhet øst har fått mulighet til å kommentere faktaopplysningene i rapporten 13.06. 2025. Fengselet er også bedt om å redegjøre for sin oppfølging av rapportens anbefalinger.